

У січні українському соціологові, доктору соціологічних наук **Вікторові Фокичу Бурлачуку** виповнилося 60. Ми, його колеги й товариші, від щирого серця вітаємо його із ювілеєм і зичимо усього, що тільки можна побажати ювілярові — не лише талановитому вченому, а ще й неймовірно скромній і напрочуд творчій людині, здатній із повсякденної життєвої прози зробити поезію або філософію, людині, байдужій до кар'єрного зростання та посадових амбіцій, але відкритій до почуттів, серця та розуму іншого.

Саме для такої людини найкращим привітанням і найдорожчим подарунком буде не традиційний перелік етапів його життєвого шляху і пов'язаних із цим наукових досягнень, як це заведено робити на шпальтах нашого часопису в рубриці ювілейних привітань, а можливість поділитися з іншим тим, що не завжди може бути опублікованим на сторінках наукового видання, що може видаватися наче другорядним і стороннім з позиції наукової кар'єри, але є життєво важливим у роботі науковця, яка упродовж всього життя вченого була спрямована на розуміння іншого — Людини, Тексту, Події, Явища.

З ювілеєм Вас, Вікторе Фокичу, щастя, довголіття та непогасної творчої насаги!

Постійним об'єктом розуміння і тяжіння впродовж багатьох років творчої роботи Віктора Фокича була і є поезія Р.-М.Рільке, одного із впливових поетів-модерністів ХХ століття. Увазі читачів нашого часопису пропонується спроба інтерпретації вченим одного із віршів поета, щоб тим самим продемонструвати те, що Наука і Поезія — невіддільні елементи його творчості — завжди крокують пліч-о-пліч.

XIII сонет із “Сонетов к Орфею” Рільке

Voller Apfel, Birne und Banane,
 Stachelbeere ... Alles dieses spricht
 Tod und Leben in den Mund ... Ich ahne ...
 Lest es einem Kind vom Angesicht,
 wenn es sie erschmeckt. Dies kommt von weit.
 Wird euch langsam namenlos im Munde?
 Wo sonst Worte waren, fließen Funde,
 aus dem Fruchtfleisch überrascht befreit.
 Wagt zu sagen, was ihr Apfel nennt.
 Diese Süße, die sich erst verdichtet,
 um, im Schmecken leise aufgerichtet,
 klar zu werden, wach und transparent,
 doppeldeutig, sonnig, erdig, hiesig —:
 O Erfahrung, Fühlung, Freude —, riesig!

XIII

Яблоки, и груши, и бананы,
 и крыжовник... Им дано во рту
 смерть и жизнь смесить благоуханно.
 Видишь, как ребенок на лету

их вкушает? Сброшен их покров,
 их имен исчезли и намеки;
 где слова звучали, брызжут соки,
 вольные, из мякоти плодов.

То, что звалось яблоком, ушло.
 Только эта сладость вкусовая
 радует, из гущи восставая

ясно, и прозрачно, и светло,
 солнечно и земно, двуедино —
 о познание, счастья сердцевина!

Переклад з німецької О.Біска

ВІКТОР БУРЛАЧУК

“Ми — лише рот”: вглиб вірша

Цей дивовижний і незвичний за своєю тематикою вірш про радість куштування їжі, насичений гастрономічними переживаннями, посідає важливе місце в циклі віршів про Орфея. Поетично описаний тілесний досвід поїдання, в якому нерозривно зливаються життя і смерть, є своєрідним коментарем німецького поета на античний міф. У трагічній долі Орфея поет намагається розпізнати особливий характер людського слова, породженого істо-

тою, котра мовить і поїдає, де один орган слугує і для мовлення і для куштування їжі.

“Ми — тільки рот” (Wir sind nur Mund) — початок іншого вірша Рільке, що визначає місце людини в Усесвіті особливим чуттєвим контактом зі світом, де головним джерелом досвіду виявляються радше не тактильні відчуття, а сама дія розгризання і поглинання світу. І хоча у вірші двічі повторюється фраза “ми — тільки рот”, він не про куштування, а про здатність людини сприймати масштаби всесвітньої радості й скорботи лишень у дуже обмежених масштабах. Радість і біль людина може приймати лише невеличкими дозами, частинами, щоб витримало її серце, так само як здобич, щоб її проковтнути, людина має спершу розірвати своїми зубами на шматки.

Гайдегер певен, що інтерпретація має вибудовуватися на підставі опорних слів віршів. Поряд із такими улюбленими лексемами Рільке, як “сутність”, “мовчання”, “подолання”, “метаморфоза”, “рот” також є семантичною константою його лірики. Коли перекладають “рот” як “голос” чи “губи”, то суттєво спотворюють не лише смисл вірша, а й поетику Рільке. “Der Tod ist groß Wir sind die Seinen, Lachenden Munds” — у цих програмних рядках поета людина — рот смерті, що сміється.

Смакові рецептори, на відміну від зорових, забезпечують інший досвід взаємодії зі світом. Вони поділяють його на гіркий і солодкий, кислий і солоний. Втрата однієї із цих смакових властивостей переживається в Євангелії як вселенська катастрофа. “*Ви — сіль землі. Коли сіль ізвітріє, то чим насолити її?*” (Мт. 5:13–16).

Тіло світу в роті не тільки оцінюється за посередництва смакових рецепторів, у ньому воно зазнає радикальної трансформації. Воно захоплюється відцентровими і доцентровими силами, які то відкидають його на периферію, до внутрішніх боків щік, то змушують концентруватися в центрі, поступово формуючи харчовий клубок, придатний для ковтання. Тут зникає плоть, і тут нема місця слову.

У роті відбувається звільнення світу від плоті і від слова. Зайнятий переживанням, рот мовчить. У тиші відбувається становлення світу мною і мене світом. Тіло природи вмирає, щоб стати моїм тілом, моїм життям.

Поїдання — це і метафора пізнання. Тільки “з’їдене”, засвоєне слово відкриває можливості для пророцтва. “І пішов я до Ангола та й промовив йому, щоб дав мені книжку. А він мені каже: “Візьми, і з’їж її! І гіркість учинить вона для твого черева, та в устах твоїх буде солодка, як мед”. І я взяв з руки Ангола книжку і з’їв її. І була вона в устах моїх, немов мед той, солодка. Та коли її з’їв, вона гіркість зробила в моїм череві... І сказали мені: “Ти мусиш знову пророкувати про народи, і поган, і язика, і про багато царів”” (Об. 10:9–11).

Рот — місце життя і смерті. Звідти розпочинається шлях Орфея в царство мертвих, що одночасно веде і до джерел життя. У царстві мертвих Орфей безупинно співає, губи, рот постійно рухаються, імітуючи процес жування.

Мертвий — це пережований і проковтнутий. Подорож Орфея — це подорож у царство тіней, де відсутня людська тілесність і, відтак, не може бути вимовлене слово. Світ мертвих — це світ мовчання. Світ, в якому речі звільнені як від тілесної, так і від смислової оболонки. Світ без імен, світ смерті.

Безіменність у роті дорівнює смерті. Ця безіменність з'являється, коли рот наповнений соками і ароматами світу. Але якщо пережовування і ковтання їжі пов'язане із вмиранням, тоді звідки в останніх рядках вірша цей гастрономічний захват, цей гімн смаковим відчуттям, сонячним, земним, перед якими тьмяніє принадність будь-якого логосу, — звідки ця неприхована радість, чуттєвий захват?

Поїдання відкриває світ, позбавлений слів, світ, в якому панує істинна природа землі і сонця. Поїдання — це рух у бік оргіазму, до таємних давніх культів і містерій. З'їдене перетворюється на плоть і кров. Після смерті воно починає жити новим життям, живлячи собою тіло.

Мова усією своєю граматичною будовою пручається тому, щоб визнати наявність якоїсь істини в цьому пересічному фізіологічному процесі. Вона не знає і не хоче знати жодного досвіду вкушання чи досвіду їжі. Є досвід науковий, фізичний, хімічний, життєвий, удалий, позитивний, негативний, магічний досвід тощо. Але немає досвіду поглинання їжі. Тут відсутня можливість спостерігати об'єкт, стежити за його рухом і перетворенням. Зникає важлива для досвіду дистанція між суб'єктом і об'єктом, завдяки якому досвід описує себе як об'єктивний, тут об'єкт стає частиною суб'єкта, розчиняється в ньому. Тут порушена постійна структура об'єкта, спотворена його звична геометрія, ставиться під сумнів саме буття, адже буття — те, що постійне, незалежне, те, що може протистояти у своїй твердості й неприступності поїданню і поглинанню індивідом. Світ у роті — це світ рухливий, пливкий, світ перетворення. Зниклий об'єкт ставить під сумнів тверду самовпевненість досвіду. Який же це досвід, якщо об'єкт перестає існувати, і як можна передавати досвід, якщо те, що потребує передавання, вже зникло, пережоване і проковтнуте?

В роті зовсім інша логіка, це не логіка предметного світу. Не кожен у змозі зазирнути в рот, у художній літературі — це вдалося тільки Франсуа Рабле. Він один побував у Пантагрюеля в роті й побачив, що там зміщені всі обрії і втрачено образ світу.

Слів Орфея — лишень затримка, спроба уникнути смерті, перерва між пережованою і проковтнутою їжею і їжею, яка ще не потрапила до рота. Людина може говорити тільки тоді, коли її рот вільний від пережованої і проковтнутої їжі. Говорити — це воскрешати субстанцію слів, вдавати, ніби нічого не змінилося. Подорож Орфея — це спроба повернути з'їдене, витягти його з небуття за посередництва слова, воскресити перетравлене тіло Евридики. Воно перетравлене самою смертю, воно стало вином, землею, водою.

І хоча слово весь час намагається стати частиною людського тіла, слово і поїдання — антагоністи. Слово намагається зафіксувати предметність, що зникає, досвід вкушання світу, де панує справжня діалектика. Орфея пошматовано менадами і, напевно, зжерто. Це покарання за його спробу протистояти плавкій радості перетворення. Радість поїдання світу. Трапеза, в якій їжа чергується зі словом, — це лишень спроба заговорити смерть.

Світ, звільнений від слів, стає плавким, ясним, прозорим. Пошматований менадами Орфей зазнає долі з'їденого плоду. Яблуко в руках немовляти Ісуса на картині Карло Кривеллі несе в собі пам'ять роздertoго менадами Орфея і прокує мученицьку долю Спасителя...